

Tartu Ülikool
humanitaarteaduste ja kunstide valdkond
maailma keelte ja kultuuride instituut
klassikalise filoloogia osakond

Meeta Kõljalg

**Meeltesegaduse väljendumine Nonnose *Dionysiaka*'s Ino ja
Athemase näitel**

Bakalaureusetöö

Juhendaja: Kadri Novikov, PhD

Tartu 2024

Sisukord

<i>Sissejuhatus</i>	3
<i>1. Teoreetiline taust</i>	5
1.1. Nonnos	5
1.2. <i>Dionysiaka</i>	6
1.3. <i>Dionysiaka</i> 9. raamat.....	7
1.4. <i>Dionysiaka</i> 10. raamat.....	8
1.5. Meeltesegaduse mõistest	8
1.6. Meeltesegaduse mõistest antiikajal	9
<i>2. Ino meeltesegadus</i>	11
2.1. Tegelaste analüüsi põhimõtted	11
2.2. Ekslemine	11
2.3. Korratuse põhjustamine.....	13
2.4. Välimus	13
2.5. Kordusmotiivid	15
<i>3. Athamase meeltesegadus</i>	16
3.1. Ekslemine	16
3.2. Korratuse põhjustamine.....	18
3.3. Välimus	19
3.4. Kordusmotiivid	20
<i>4. Ino ja Athamase meeltesegaduse võrdlus</i>	21
4.1. Ekslemine	21
4.2. Korratuse tekitamine	21
4.3. Välimus	22
4.4. Kordusmotiivid	22
<i>Kokkuvõte</i>	24
<i>Kasutatud kirjandus</i>	27
<i>Internetiallikad</i>	28
<i>Summary</i>	29
<i>Lisad</i>	31
Lisa 1: Analüüsitud tekst <i>Dionysiaka</i> 9. raamatust	31
Lisa 2: Analüüsitud tekst <i>Dionysiaka</i> 10. raamatust	33

Sissejuhatus

Minu bakalaureusetöö eesmärgiks on uurida seda, milliste vahenditega kujutab Nonnos tegelaste meeltesegadust *Dionysiaka*'s. Täpsemalt uurin ja võrdlen kahte kõrvaltegelast Inot ja Athamast, kes mõlemad aetakse hulluks. Analüüsi teostan läbi leksikaal-semantilise analüüsi ehk vaatan, milliseid sõnu ja väljendeid on selle edasiandmiseks kummagi tegelase puhul kasutatud. Vaatan erinevate kujundite kordumist ja seda, millised neist on pigem ühele või teisele karakterile omased.

Teema valik on tulenenud nii enda isiklikest huvidest antud uurimisteemade vastu kui sellest, et Ino ja Athamase hullumeelsuse kirjeldamine moodustab ülejäänud tekstist eraldiseisva osa, mistõttu oli nende analüüsimine hõlpsasti teostatav. Kuna Ino ja Athamas on paar, kelle meeltesegadus on teineteisega seotud, tundus eriti huvitav neid kahte tegelast võrrelda. Seetõttu püüan ka analüüsi käigus jõuda arusaamale sellest, kas ja kuidas on nais- ja meestegelase hullumeelsust erinevalt lahendatud. Töös analüüsisin üheksandast raamatust ridu 247–289 ja kümnendast 1–84.

Ma pole teadlik uurimistöödest, mis käsitleks ainult *Dionysiaka* Inot ja Athamast – pigem on neid mõnes töös mainitud, ent nende juures pole pikemalt peatunud. Üldjuhul keskenduvad Nonnose-uuringud muudele teemadele, näiteks autori usuküsimusele ja stiilile.¹ Teema uurimisel oli palju kasu R. F. Newboldi artiklitest, kes on palju käsitlenud *Dionysiaka* sõnakasutust ja korduvaid motiive². Samuti oli abiks Gisèle Chrétien'i (2003) kommenteeritud *Les Belles Lettres*'i väljaanne *Dionysiaka* üheksandast ja kümnendast raamatust.

Töö põhiline osa on jaotatud kolmeks. Esimeses ja teises esitan Ino ja Athamase individuaalsed analüüsid, kolmandas võrdlen analüüsi põhjal kaht tegelast omavahel. Leksikaal-semantilise analüüsi olen teostanud kategooriate abil, mis kujunesid välja töö käigus. Kategooriate täpsemat seletust võib lugeda peatükist 2.1. "Tegelaste analüüsi põhimõtted". Töö lisadest leiab uuritavate tekstikatkendite tõlked koos originaaltekstiga. Tekst on tõlgitud võimalikult originaalilähedaselt ja proosasse, selle eesmärk ei ole olnud ilukirjanduslik tõlge. Käesolevas töös on kõik tõlked minu enda omad, kui just pole mainitud teisiti.

¹Vt Accorinti 2016a.

²Vt Newbold 1984; 1999; 2016.

Arusaamatuste vältimiseks teen mõned märkused töö sõnakasutuse kohta. Nimelt olen kasutanud hulluse mõiste juures erinevaid sõnu nagu “meeltesegadus”, “hullumeelsus” ja “hullus”, mida olen kasutanud sünonüümsetena. Seda tegin liigse sõnakorduse vältimise huvides, mis muidu mõnes lauses häirima hakkas. Samuti toon töös esinevate nimede kasutamise puhul välja selle, et teose pealkirja *Dionysiaka* käänamisel olen lähtunud algupärasest vanakreeka keele rõhust (*Διονυσιακά*), nimede puhul aga eesti keelele omasemast rõhust. Sõnade tõlkimisel ja lühendite kirjutamisel kasutasin *Liddell-Scott-Jonesi* sõnastikku. *Dionysiaka* tõlkimisel ja lugemisel kasutasin *Les Belles Lettres*’i väljaannet, ent lisadest leitav originaaltekst ja töö sees tsiteeritud sõnad või katkendid on võetud kopeerimise huvides Perseus Digital Library digiteeritud versioonist (Rouse 1940). Üldjuhul need kaks versiooni analüüsitud osades ei varieerunud.

Paraku on selles töös vähem käsitletud teksti taustalugu – *Dionysiaka* kirjutamise konteksti, hilisantiigi kultuurilist olukorda ja kristluse tõusu. Olen sellest teadlik, ent ettenähtud töömahtu arvestades ei olnud edasine süvenemine võimalik. Samuti ei hõlma teoreetilises osas käsitletud hullumeelsuse sõnavara kindlasti mitte kõiki, mida selle kirjeldamiseks vanakreekakeelses kirjanduses on kasutatud. Pigem olen välja toonud neid sõnu, mis töö kontekstis oluliseks osutusid.

1. Teoreetiline taust

Töö teoreetilises osas tutvustan Nonnost ja tema loomingut, täpsemalt teen ülevaate tema teosest *Dionysiaka*, eriti 9. ja 10. raamatust. Teiseks kirjutan meeltesegaduse mõistest nii üldisemalt kui ka antiikaja kontekstis, käsitledes sealjuures erinevaid hullumeelsusega seonduvaid sõnu.

1.1. Nonnos

Nonnos oli antiikautor, kes tegutses Rooma keisririigi perioodi lõpul, 5. sajandil pKr. Ta oli pärit Egiptuse linnast Panopolisest. Nonnose loomingust on teada kaks teost: eepos *Dionysiaka* ja *Johannese evangeeliumi parafras*, mõlemad kirjutatud vanakreeka keeles ning heksameetris. Palju arutlusainet on tekitanud nende teoste temaatiline vastandus – üks näiliselt paganlik, teine kristlik. Kui varem oldi arvamusel, et *Johannese evangeeliumi parafras* on kirjutatud hiljem ja viitab paganliku autori usuvahetusele, siis uuemad analüüsid on seadnud kristliku teksti ilmumisaega eeposest ettepoole ja heitnud kõrvale teooriad usuvahetusest. (Accorinti 2016b: 1–7) Hilisantiigi kirjanduses võib üldisemalt näha kristluse ja teiste usundite koosseksisteerimist ja vastastikust mõjutamist. Samuti võeti sel ajal Egiptuses suurt eeskuju hellenismiajast, mis küll ei tähenda, et seal tegutsevad autorid polnud kristlased. (Dijkstra 2016: 75–76)

Hilisantiigi Panopolises tegutses peale Nonnose ka teisi märkimisväärseid isikuid, näiteks alkeemik Zosimos, abt Shenoute ja peale antiikaega müstik Dhu'l-Nun al-Misri. Seega oli Panopolis, mis oli üks Ülem-Egiptuse tähtsamaid linnu, ühtlasi kultuurinimeste kogunemispaiaks. Kui varem oli Panopolis vähem hellenismist mõjutatud, siis hilisantiigis said inimesed vabamalt liikuda ja tekkis rohkem võimalusi tõusta kõrgemasse seisusesse, samuti suurenes hariduse tähtsus. See kõik aitas kaasa kultuuri õitsengule, mille tagajärjel tõusid esile ka eelpool mainitud isikud. (Van Minnen 2016: 54–73)

Nonnose retseptioonis võib leida vastanduvaid arvamusi. Ühelt poolt on tema looming pälvinud hulganisti kriitikat oma ülespuhutud ja korduva stiili poolest. Tema luules jäävad silma grotesksed ja liialdavad detailid, mis mõne arvates mõjuvad maitsetult. Teisalt on leitud, et Nonnost on liialt valesti mõistetud. Palju arutlusainet on tekitanud Nonnose eeskujud, kuna tema looming pulbitseb viidetest teistele kirjanikele. Nõnda võib *Dionysiaka*'t vaadelda kui

mosaiiki, mis koosneb erinevate ajastute – eepika, klassikalise aja tragöödia ja rooma luule – kirjanduskildudest. Seetõttu on Nonnose looming väärtuslik dokument, mis peegeldab hilise keisririigi vaimulaadi. (Lightfoot 2019: 290–1)

1.2. *Dionysiaka*

Dionysiaka on 48 raamatuks jaotatud eepos, mis on antiikaja pikim säilinud värsssteos. See räägib peamiselt Dionysosest – tema sünnist, reisist Indiasse ja tagasitulekust. Sealhulgas hõlmab teos endas mitmeid müüdilugusid ja tegelasi, millele on autor lisanud oma interpretatsioone. Seetõttu erineb *Dionysiaka* teistest traditsioonilisematest müüdikäsitlustest. Esineb palju värvikat ja groteskset sõnavara, tegelased on ebakindlad ja kasutavad võimu kehtestamiseks tihti vägivalda. Dionüüsoslik korratus puudutab tervet teost, kus miski ei ole püsiv. Tihti tuleb ette näilise ja tegelikkuse segiajamist, metamorfoose ning pettekujutelmased. Ebakindel ja murelik olustik väljendub ka selles, et dialoogi esineb vähe, pigem karjutakse, häälitsetakse muudel viisidel või peetakse endaga monoloogi. Omaette kaose sümbol koorub teosest välja madude ja draakonite kujul. Naistegelaste juures on need aga ka abivahendiks, näiteks aitavad neil pääseda meestegelaste kallaletungi eest. Nõnda on madudel kahetine funktsioon, tähistades ühtaegu ohtu ja kaitset selle eest. Dionysos ise, madude tapja, kannab juustes pärjana madusid. (Newbold 1984: 89–98)

Viited kristlusele on *Dionysiaka*'s pigem kaudsed. Esineb ka erandeid, näiteks kirjeldus leinavast Dionysosest, milles on nähtud paralleele Jeesuse leinaga Aleksandria Kyrillose kommentaarides *Johanese evangeeliumi* kohta. Kahetisel arvamusel ollakse selles, kas Nonnos on loonud tahtliku seose Dionysose ja Jeesuse vahel. Sarnasusi on leitud veel teistegi erinevate *Dionysiaka* ja Piibli tegelaste vahel, kuid *Dionysiaka*'t uurides ei peaks kristlikke mõjusid üle hindama, sest kõik need paralleelid on ikkagi vaieldavad. (Dijkstra 2016: 84–88)

Dionysiaka's ilmneb ka hilisantiigi vaimustus müstistsimi ja orfismi³ vastu. Orfism levis keisririigis koos teiste religioossete liikumistega nagu Dionysose kultus ja muud saladuslikud rituaalid. Orfismi roll *Dionysiaka*'s on aga pigem asetatud kirjandusliku motiivi tasandile ja erineb selle päriselulistest ilmingutest. Nonnos on püüdnud *Dionysiaka*'s kokku tuua kõike,

³ Orfism oli Dionysose kultusel põhinev müstiline usuliikumine, mida seostati Orpheusega. Orfikute praktika seisnes puhastusriitustes, karsklusnõuetes ja salajastest pühendustalitsustes, mille eesmärgiks oli vabastada kehas vangis olev hing. (Aniitigleksikon: orfism).

mis kuidagi seondub Dionysosega. Nõnda pulbitseb teos viidetest erinevatele paganlikele liikumistele ja rituaalidele, mis küll ei tähenda, et Nonnos neid ise järgis. Pigem näitab ta sellega oma laialdasi teadmisi. (Bernabé ja García-Gasco 2016: 91–110)

1.3. *Dionysiaka* 9. raamat

*εἰς ἔνατον σκοπιάζει καὶ ὄψει νῆα Μαίης
θυγατέρας τε Λάμου καὶ Μύστιδα καὶ δρόμον Ἴνοῦς.⁴*

Üheksas raamat algab Dionysose sünni kirjeldusega (värsid 1–24), alguses kasvatavad teda nümfid (25–54), seejärel Ino (55–144), siis on ta Rhea juures (145–205). Ino õde Semele esitab laimukõne Herale (206–242), misjärel aetakse Ino hulluks (243–274) ja pärast seda ravitakse (275–289). Raamatu lõpus otsivad teenijad Inot ja kirjeldatakse seda, kuidas Athamas saab teise naise Themistoga lapsed (290–321).

Raamatus ilmnevad analoogsed stseenid, kus Dionysos-lapse kasvatavad meeltesegadusse satuvad. Esimesena saavad karistatud Lamose tütre, kes hullusehoo käigus teisi ründavad ja muudmoodi määratsevad. Järgmisena võtab Dionysose kasvatamise üle Ino, ent peagi võetakse Hera raevu tõttu laps ka temalt ära ja antakse edasi Rheale. Pärast esitab Ino õde Semele Herat solvava monoloogi, mistõttu Ino suguvõsale õnnetusi saadetakse. Järgnevalt toimub *Dionysiaka* narratiivis väike kõrvalepõige, kus kuni kümnenda raamatu keskpaigani pööratakse tähelepanu vaid Inole ja Athamasele. Nõnda puudutavad ülejäänud 9. laulu värsid 247 (või 243 kui kaasata ülemineku read) kuni 289 Ino meeltesegadust ja ravimist. Sealhulgas on need kaks osa erineva pikkusega – hullumeelsusele on pühendatud värsid 247–274, ravimisele aga 275–289. Täpsemalt hakkab Ino oma meeltesegaduse alguses Dionysost otsima, eksirännakute järel jõuab ta Delfisse, äratub kõrvalseisjates hirmu, kroonib end madudega ja peatab Delfi templi riitused. Seejärel eksleb ta ringi ja hirmutab lähedal olijaid veelgi, sealhulgas ajab minema Delfi püütia. Lõpuks hakkab Apollon Ino vastu haletsust tundma, ravib teda ja viib Parnassose mäele, kuhu Ino jääb neljaks aastaks, algatades seal Dionysose riitused. Ino tegevustes on nähtud sümmeetrilist kompositsiooni, mis on esitatud hullumeelsuse pulsatsioonidena – nii ei

⁴ Tegu on üheksanda raamatu *perioche*’ga, mille leiab ka teiste raamatute algusest. *Dionysiaka perioche*’de autorsuses on kaheldud. Ühelt poolt arvatakse, et need on Nonnose enda kirjutatud, teisalt aga võib tegu olla hilisema lisandusega. (Stefani 2016: 672).

ole alati võimalik tekstis konkreetselt teada Ino asukohta ega toimetusi, tema tegevuse rütm on ühtaegu harmooniline ja ebaloogiline (Chrétien 2003: 10).

1.4. *Dionysiaka* 10. raamat

*καὶ δεκάτῳ μανίην Ἀθαμαντίδα καὶ δρόμον Ἰνοῦς,
πῶς φύγεν εἰς ἄλὸς οἶδμα σὺν ἄρτιτόκῳ Μελικέρτῃ.*

Kümnes raamat algab Athamase hulluse kirjeldusega (1–44), pärast seda naaseb Ino (45–49), seejärel tapab Athamas oma poja Learchose ja pistab teise poja Melikertese katlasse (50–71). Viimaks päästab Ino Melikertese ja põgenedes ohverdab end, kukkudes merre (72–125). Raamat lõpeb Semele kõnega (126–138).

Athamase meeltesegadus algab nägemis- ja kuulmishallutsinatsioonidega, mis Paani piitsa vihina ja erinnuse madude kujul temas vägivaldahoo äratavad. Seejärel rahuneb Athamas mõneks ajaks ja esiplaanile kerkib hoopis uitamine. Kirjeldatakse nii tema ärevat ja ekslevat pilku, kadunud ratsionaalsust kui ka segast keelt. Taaskord pettekujutelma nähes tärkab aga Athamases järjekordne vägivaldahoog. Seega väljendub Athamase meeltesegadus tsükliliselt, vaheldudes vägivald ja uitamise vahel. Athamase hulluse kirjeldus on kohati kummaline, kuna Nonnos on millegipärast teatud sümptomitele pühendanud mitu rida, teisi aga märksa lühemalt kirjeldanud. Näiteks on mitu korda mainitud Athamase silmade pööritamist ja ekslevat pilku (21, 22, 27). Samuti käib kaks korda läbi sõnade ebakõla (30, 33). Seevastu koondatakse erinevad sümptomid nagu pettekujutelma nägemine (kuigi seda esineb ka mujal), ringi hüppamine ja vahutav suu kõigest ühte lausesse (18–21). (Chrétien 2003: 49–50)

1.5. Meeltesegaduse mõistest

Tihti peale kasutatakse meeltesegaduse mõistet mitmesuguste vastuoluliste hoiakute ja peaaegu igasuguse käitumise kirjeldamiseks, mida saab kas õigustada või rünnata kui äärmuslikku. Käesolevas töös uuritakse aga kirjanduslikku hullumeelsust, mis on omaette ebamääraste piirjoontega teema. Kuigi kirjandustegelaste hullumeelsus võib põhineda tegelikel inimestel ja kogemustel, ei peegelda see täpselt hullumeelsuse tegelikke ilminguid. Teema juures, mis on nõnda mõjutatud sajanditepikkustest poliitilistest, sotsiaalsetest, religioossetest, meditsiinilistest ja isiklikest hoiakutest, ei ole võimalik leida ühtegi täiuslikku kirjeldust, mis

võtaks kokku selle ebanormaalse käitumise olemasolu, mida peetakse hullumeelsuseks. (Feder 1980: 3–33) Lilian Feder on välja pakkunud (1980: 5) sellise definitsiooni: hullumeelsus on seisund, milles alateadlikud protsessid domineerivad teadvustatute üle sel määral, et hakkavad neid kontrollima ning juhivad kogetava tajumist ja reaktsioone sellele, nii et need on kehtiva loogilise mõtlemise ja asjakohaste emotsioonide standardite järgi arusaamatud ja kohatud⁵.

1.6. Meeltesegaduse mõistest antiikajal

Vanakreeka keeles olid kõige sagedasemad meeltesegadusele viitavad terminid *mania* (*μανία*, mis seostub jumaliku inspiratsiooni ja ülemäärase tundega) või *lyssa* (*λύσσα*, mis seostub määrtsemise ja vägivaldse hullusega⁶). Sellegipoolest puudus, nagu ka praegu, üks ja kindel definitsioon, mis võtaks kokku hullumeelsuse. Antiikirjanduses võib kohata hullusega seonduvate spetsiifiliste sümptomite kirjeldusi – näiteks võib tuua Cassandra vaikuse Aischylose *Agamemnonis* (1050–71) või silmade pööritamise ja suu vahutamise Euripidese Heraklese puhul. Hullumeelsus võis samal ajal tähistada ka igasugust käitumist, mida hinnati tavapärasest erinevaks või äärmuslikuks. (Eidinow 2016) Antiikaja hullumeelsuse kontseptsioonist võib eristada vähemalt kahte tüüpi, millest üks on olemuselt üleloomulik ja teine, mis on tingitud loomulikest põhjustest (Dodds 1951: 64–5).

Nõnda jagab ka Platon oma teoses *Phaidros* hulluse (*μανία*) kaheks:

SOKRATES: Aga et maania on kaks liiki, üks sünnib inimeste haigustest, teine aga sellest, et jumalik vägi viib inimese harjumuspärasest tavadest välja (265a, tlk Marju Lepajõe).

Jumaliku maania jaotab ta omakorda neljaks, omistades need järgmistele jumalatele: Apollonile mantilise inspiratsiooni, Dionysosele pühitsuste inspiratsiooni, muusadele loomeinspiratsiooni ning Aphroditele ja Erosole armuhulluse (265b). Samuti nendib Platon, et inimesed ei pea hullust häbiväärseks ega laidetavaks, kui see on tulnud kingitusena jumalalt.

⁵ Federi tsitaat originaalis: “I define madness as a state in which unconscious processes predominate over conscious ones to the extent that they control them and determine perceptions of and responses to experience that, judged by prevailing standards of logical thought and relevant emotion, are confused and inappropriate.” (Feder 1980: 5).

⁶ Eesti keeles on ka välja pakutud vastet “meeletus” (Päll 2006: 612, *Vanakreeka kirjanduse antoloogia*, märkused ja kommentaarid Nonnose tõlke juurde), ent antud töö kontekstis tundus sobilikum rõhutada *lyssa* vägivaldsuse ja määrtsemisega seotud tähendusvälja.

Sellel on leitud pääsetee jumalate kultusesse, kus maania seab antud isiku väljaspool ohtu seisjaks, vabastades ta käesolevatest viletsustest (245e).

Selle arutluse käigus esitab Platon ühe paljudest põhjustest, miks hullus võib kedagi tabada – nimelt päritud needuse. Mujal antiikkirjanduses on hullumeelsuse põhjustajaks ka jumalate karistus. See võib olla põhjustatud kannataja enda tegevustest, eriti jumalate solvamise⁷ või mõrva tõttu⁸. Kuid ajendiks võib olla ka loits või esivanemalt päritud needus. Üleloomulik hullus võib veel väljenduda jumalatel saadetud pettekujutelmadena, näiteks võib tuua Pentheuse nägemused Euripidese *Bakhantides* (Eidinow 2016)

Meeltesegaduse sõnavarast ilmneb, et neil on erinevad tähendusvarjundid, mis on mõjutatud nii kasutuskontekstist kui ajastust. Nõnda rõhutati arhailisel perioodil *μανία* juures jumalikke ja emotsionaalseid (armuhulluse) aspekte. Klassikalisel perioodil kasutati seda ka patoloogiliste tähendusvarjunditega. Näiteks Hippokratese järgi on *μανία* haigus, mis võib põhjustada kannatusi nii ajule kui närmetele⁹. Samal ajal säilis ka *μανία* üleloomulik tähendus, nagu võib eespool mainitud Platoni *Phaidrose* katkendist näha. Samuti kohtub jumalate saadetud hullumeelsusega tihti tragöödiates. *λύσσα* sõna kasutati aga pigem vägivaldsete, vihaste ja metsikute tunnete kirjeldamiseks. Jällegi on ühelt poolt sellel jumalik aspekt, näiteks võib tuua Zeusi poolt Hektorile saadetud raevu *Iliases* (9.239, 305). Teisalt kasutati *λύσσα* sõna patoloogilises tähenduses. Kuna *λύσσα* tuleneb sõnast *λύκος* (hunt), siis kirjeldati sellega ka koerlaste marutaudi. *λύσσα* võis veel tähistada teiste loomade marutaudi, koerlase hammustusest põhjustatud inimese raevu ja metafoorina ka vägivaldset ja kontrollimatut seisundit või tegevust, mis on põhjustatud millestki muust kui koerahammustusest. (Perdicoyianni-Paléologou 2009a; 2009b)

Nonnose juures võivad hullumeelsuse tähendusvarjundid olla veelgi mitmekesisemad. Ühelt poolt kirjutab ta eepilises keeles, teisalt on tema kaasaegne maailm nõnda erinev Homerose omast. Näiteks võib tuua juba asjaolu, et eepikas tundub hullumeelsus esmamuljel olematu, sest seda ei mainita nii otseselt ja ei kasutata hilisemas kirjanduses esinevaid sõnu (Theodorou 1993: 32, allmärkus nr 4).

⁷ Nt Soph. *Ant.*, 957–9; Soph. *Ai.*, 57–73, 172–86, 756–61.

⁸ Nt A. *Ch.* 1047–62.

⁹ Hp. *Aph.* 15, 1–3.

Eespool sai mainitud Dionysosega seotud üleloomulikku hullumeelsust. Dionysose kultusega seostub βακχεῖω verb, millel on erinevad tähendusvarjundid. Intransitiivse verbina tähendabki see Dionysose riituste pühitsemist, transitiivselt aga hullumeelsuse innustamist. Passiivselt tähistab see meeltesegaduses olekut, seejuures ei pea see olema tingimata põhjustatud Dionysose tõttu. (Perdicoyianni-Paléologou 2009b) Sealhulgas käivad temaga tihti kaasas menaadid, kes olid jumala poolt innustatud osa võtma tema riitustest. Nende märatseva olekuga seonduvad mitmed omadused nagu mägedes olemine, paljajalu liikumine, lahtised juuksed, maod, tantsimine, hüppamine, jooksmine ja ka vägivallatsemine. (Bremmer 2016)

2. Ino meeltesegadus

2.1. Tegelaste analüüsi põhimõtted

Analüüs on jaotatud kolme peatükki. Esimeses ja teises tuakse välja Ino ja Athamase meeltesegaduse väljendumine läbi kolme kategooria: ekslemine, korratuse põhjustamine ja välimus. Samal ajal käsitletakse ka kordusmotive, mis mõlema hulluse juures esinevad. Kolmandas võrreldakse nende kategooriate abil Inot ja Athamast. Kategooriate valiku juures rõhutan seda, et kindlasti ei pea üks sõna või fraas kuuluma ainult ühte kategooriasse. Sõnade liigitamisel lähtusin nende semantilisest kontekstist, mistõttu võib esineda teatud subjektiivsuse oht. Ometigi tundusid sellised kategooriad vajalikud – nii tegelaseanalüüsi ülesehitamiseks kui ka selleks, et kahe tegelase võrdlemine toimiks sarnastel alustel. Kordusmotiivide all on peetud silmas kujundeid, mis mõlema tegelase meeltesegaduse kirjeldamise juures korduma hakkavad. Need ei pruugi otseselt tegelase seisundit puudutada, ent käivad ikkagi sellega kaasas.

2.2. Ekslemine

Ino hullus algab Dionysose jälgede otsimisega, mis ta eksirännakutele viib. Seda ekslemist võib jaotada kaheks: üks, mis toimub vaimselt, ehk meeltesegadus. Teiseks on tegevus, mis toimub meeltesegaduse tagajärjel, näiteks uitamine ja karglemine, aga ka kontrollimatult häälitsemine. Antud kategooria juures vaadatakse ainult Ino endaga toimuvat ja mitte seda, kuidas tema meeltesegadus teistele mõjub.

Ino meeleseisundi kirjeldamisele on Nonnose tekstis vähem tähelepanu pööratud kui sellest tulenevale tegevusele. Siiski esineb liitsõna *νοοπλάγκτοιο* (9.255) ehk uitava meelega. Kui otsida emotsiooni, mis Ino juurde kõige rohkem kuulub, on see kurbus. Sellele on viidatud pigem metafoorselt: õnnetuabieluline (*δύσγαμος*, 9.247), tema kurbust kuulutav kitoon (*πενθαλέον κήρυκα...χιτῶνα*, 9.254) ja kurva Ino keha (*χρόα πενθάδος Ἴνοῦς*, 9.281). Neist tuleb rohkem juttu Ino välimust puudutava kategooria juures.

Ino liikumist on kirjeldatud dünaamilise ja peatamatuna, seejuures ei esine sõnavaras palju korduseid. Silma jääb alatine rahutus: ta kiirustab (*μετεσσυμένη*, 9.249), uitab märatsevalt (*φοιταλέη*, 9.250), sööstab kontrollimatult (*ἄσχετα παιφάσσοῦσα*, 9.253), on pidevalt kohutava hullumeelsuse seisundis (*αἰνομανῆς πεφόρητο*, 9.255), märatseb (*λυσσώδεος Ἴνοῦς*, 9.274) ja tormab läbi (*διεσσυμένη*, 9.275) metsaraja. Samuti on ta karglev ja hüplev (*ἐπισκαίρουσα*, 9.248; *ἄλμασιν Ἰνώοισι*, 9.269; *ἄλμασι φοιταλέοισι*, 10.75). Ino meeltesegadus väljendub näha ka tema segases võõrakõlalises häälitsemises (*οἰμωγῆν...ἐτερόθροον*, 9.256).

Tegevuse kõrvalt viidatakse korduvalt erinevate sõnadega mägisele ja metsikule maapinnale, mis liikumist võib takistada. Ino tegevus on kurnav, näiteks sammub ta vaevaliselt (*μόγις ἴχνος ἔκαμψε*, 9.252). Nii eksirännakul kui ka pärast koju naasnuna viidatakse Inole kui “mägedesjooksvale” (*ὄρεσίδρομον Ἰνώ*, 9.265; 10.79). Vaatamata raskustele on Ino liikumine lakkamatu – nõnda võib mägise maastiku esiletoomine näitlikustada veelgi enam tema meeltesegaduse tõsidust. *Dionysiaka* sündmustikku saadab dünaamiline tegevus, kehad liiguvad teatraalselt ja tants on igal pool (Newbold 2016: 198). Tantsimine on tegelikult ka Ino tegevusse peidetud, näiteks sõnasse *ἐπισκαίρουσα* (9.248), kus ilma *ἐπι-* eesliiteta võiks *σκαίρω* tähendada ka tantsimist.

Kui otsida Ino tegevusest tüüpilist hullumeelsuse sõnavara, leiabki ainult ühe näite nii sõna *mania* kui ka *lyssa* esinemisest: *αἰνομανῆς πεφόρητο* (9.255) ja *λυσσώδεος Ἴνοῦς* (9.274). Seetõttu tundub, et Ino meeltesegadust on väljendatud kaudsemal viisil ja rõhutatakse pigem tema rahutust ning korduvaid liigutusi.

2.3. Korratuse põhjustamine

Peale ekslemise väljendub Ino hullumeelsus korratuse tekitamises teiste tegelaste juures. Ta hirmutab, ohustab ja katkestab tavalist korda, peatades Delfi riitused. Nonnos mainib lisaks üheksanda raamatu lõpus seda, kuidas armukade Ino paneb Themisto oma lapsi tapma, ent see stseen jääb tal tegelikult kirjeldamata.

Ino tegevus tekitab teistes hirmu ja paneb nad põgenema. Näiteks võib tuua karjase, kes väriseb, kuuldes Ino segast häälitsemist: *ἔτρεμε ποιμήν* (9.256). Põgenevad ka jahimees, kitsekarjus ja põllumees, nähes teda mägedesjooksva ja karglevana (9.265–69). Viimaks lahkuv märatseva Ino (*λυσσώδεος Ἰνοῦς*, 9.274) tõttu ka Delfi püütia. Seega võib Inot näha kui metslooma, keda kardetakse, aga ka jahitakse – viimane aspekt avaldub siis, kui teenijad teda otsima hakkavad (9.290), ent võib-olla ka kümnendas raamatus, kui Athamas teda taga ajab. Silma jääb see, et tegelikult Ino otseselt kedagi ei ohusta. Temas ei avaldu vägivallatsemist, mida võib näha Lamose tütarde ja Athamase meeltesegaduse juures. Tundub, et üksnes vaatepilt märatsevast Inost on teistele piisav, et teda karta ja põgeneda. Samuti sekkub Ino Delfi riitustesse, ent jällegi pole täpsustatud, kuidas ta seda teeb. Samamoodi jääb Delfi kirjeldamine ise umbmääraseks ja ei ole niivõrd detailne kui muud *Dionysiaka* kohad (Chrétien 2003: 28). Kokkuvõttes tundub, et Ino tegevus jääb teistega võrreldes kuidagi passiivseks ja kaudseks.

2.4. Välimus

Ino välimuse juures pööratakse tähelepanu tema paljastatud olekule, juustele ja jäsemetele. Oma eksirännakute alguses on ta juba paljajalu (*ἀπέδιλος*, 9.248) ning jõudnud draakoni tihnikusse, rebib ta paljalt rinnalt maha kurbust kuulutava kitooni:

*ἄσχετα παίφασσουσα: κατὰ στέρνοιο δὲ γυμνοῖ
πενθαλέον κήρυκα διαρρήζασα χιτῶνα* (9.253–4).

Dionysiaka keskendub paljugi seksuaalsusele, mis on konfliktide peamiseks ajendiks. Tegelaste iha on vaibumatu, allasurutud tungid võivad järsult kontrolli alt väljuda. Sealhulgas on korduvaks teemaks keha paljastamine, mis riideid või juukseid lahti raputades võib juhtuda. (Newbold 2016: 198) Samal ajal on see tavaline nähtus menaadide juures, ehk Ino tegevus sobituks igati menaadi hullumeelse käitumise juurde.

Teisalt võib riiete eemaldamise motiivi naistegelaste juures tõlgendada ka kui katset vabaneda abielunaise rollist, kus riie on mehe omandi tähistajaks. Võrdluseks võib tuua Cassandra, keda on Aischylose *Agamemnonis* kujutatud oma ennustaja staatuse tõttu justkui Apolloni naisena. Enne surma rebib ta maha oma ennustajarüü (1269–70), püüdes nõnda vabaneda Apolloni omandi märkidest. (Doyle 2008: 57–75)

Nonnos ei ole ka Ino ja Athamase abielu helgelt kujutanud. Ta kutsub Inot õnnetuabieluliseks (*δύσγαμος*, 9.247), hiljem rõhutab ta sedagi, et Athamas ei igatsenud Inot pärast tema põgenemist taga. Seega võib riiete eemaldamine Ino puhul olla alguspunkt muundumisel abielunaisest dionüüsoslikuks naiseks. Abielu ja kitooni seost tõendaks veelgi asjaolu, et mõlema sõna juures on rõhutatud selle kurbust. Kui muidu võib jääda seletamatuks, miks on Ino kitoon kurbust kuulutatav, siis tekstis eespool asuv *δύσγαμος* asetaks selle abielu konteksti.

Ino välimuses on tähelepanu pööratud ka tema juustele. Ta seob maod oma juustesse, mis on menaadidele omane tegevus. Täpsemalt on pühendatud neli värssi sellele, kuidas ta tripoodistme ümber keerdunud madusid paeltena juustesse põimib:

πολλάκι θεσπεσίη τριποδηίδι σύμπλοκον ἔδρη

ἀόχμηραῖς τριέλικτον ὄφιν σπειρηδὸν ἐθείραις

ἤρμοσε, λεπταλέω δὲ περισφίγξασα καρήνω

μηκεδανὴν μίτρωσε δρακοντείω τρίχα δεσμῶ: (9.257–260)

Siinkohal võib taas näha viidet Ino transformatsioonile abielunaisest menaadiks. Madusid juustesse põimides loob Ino selle kaudu seose Dionysosega, keda on samuti *Dionysiaka*'s kirjeldatud kandmas madudest pärga (25.219–222). Tundub, et Nonnose kasutatud sõna *ἤρμοσε* võib olla mõeldud kahetisena, kuna see võib märgistada nii otsest sidumist kui ülekantud tähenduses abielu sõlmimist. Seetõttu tuletab madude juustesse sõlmimine meelde hetke, mil Ino rebis maha kitooni ehk hülgas oma rolli Athamase naisena – nüüd on temast saanud hoopis menaad. Abielu ja sidumine tuleb välja ka kümnendas raamatus, kui Inole on viidatud sõnaga *σύζυγα* (10.6), mis võib tähendada nii kinni seotud kui abielunaist. Siin on Nonnos ilmselt samuti mõelnud sõna kahetähenduslikuna, kuigi selle esimene tähendus oleks

abielunaine, siis samaaegselt viitab see sellele, et Ino pettekujutelm on kinni seotud: *καὶ μίαν ἤέρταζεν, ἔην ἄτε σύζυγα νόμφην* (10.6).

Ino juukseid on kujutatud räpastena (*ἀύχηραις...ἐθείραις*, 9.258) ja pikkadena (*μηκεδανήν*, 9.260). Huvitav on asjaolu, et sõna *ἐθείραις* kasutatakse pigem hobuse laka või sulgede kirjeldamiseks. See näitlikustab veelgi Ino metsikust – ta on heitnud kõrvale tsiviliseeritud naise tunnused nagu kitoon ja hoolitsetud juuksed, ning võtnud omaks märksa loomalikuma välimuse.

Kui liikumise sõnavarast tuli juba välja Ino rahutu ja ohjeldamatu seisund, siis seda näitab ka tema märatsevate jäsemete kirjeldamine: *μεμνηότα γυῖα* (9.282). Samuti on Ino pead iseloomustatud õrnana (*λεπταλέω...καρήνω*, 9.259), mis ühelt poolt võib rõhutada Ino õrnust, erinevalt madudest, millega ta end kroonis; teisalt on see järjekordne meeltesegaduse tähistaja, kus õrnus näitlikustab nõrkenud olekut, mille Ino vaevalised eksirännakud on põhjustanud (Chrétien 2003: 123).

2.5. Kordusmotiivid

Ino hulluse kirjeldustest kooruvad välja huvitavad motiivide kordused. Esiteks on märgata mägede ja igasuguste kumerate ning kõrgete pindade kordust sõnavaras. Peale tavaliste looduskirjelduste ilmneb neid sõnu ka Ino tegevuses ja välimuses endas, näiteks eelpool mainitud “mägedesjooksev Ino”. Huvitav kordus tekib *κάρηνον* sõnaga, mis ühes värsireas tähendab Ino pead (9.259), teises aga kirjeldab mägesid (9.273). Veel on Ino pea jaoks kasutatud sõnu *ἀκρότατον δέμας*¹⁰ (9.278), kus *ἀκρότατον* võib tähendada ka mingisugust kõrgust. Kuna menaadid ise on tihedalt seotud mägedega, mõjub Nonnose kahetähenduslik sõnakasutus tahtlikuna.

Teisalt esineb keerdumise, pööramise, põimimise ja muu sarnasega seotud sõnavara. Seda näeb nii madude, looduse kui ka tegelaste endi juures. Maod keerduvad tripod-istme ümber ja Ino põimib neid enda juustesse. Maastik on raskesti läbitav, metsarajad on paljukäänulised (*πολυκαμπέος*, 9.276) ja Ino ise liigub pöörete ja tantsuga (*μόγισ ἴχνος ἔκαμψε*, 9.252).

¹⁰ Otsesõnaliselt tähendab see “keha tippu”.

Spiraalide, madude, keeriste ja tantsude esinemist *Dionysiaka*'s on täheldanud ka teised, seejuures on välja toodud nende seos Dionysosega. Nimelt on teose keerlev ja lõputu liikumine inspireeritud jumalast endast, kes tantsib juba ema kõhus. Nonnos viitab pidevalt igasugustele ringidele, kirjeldades nii kilpide ääri, kui ka silmade, näo või rinna ümarust. Sealhulgas ei viidata spiraalsusele mitte ainult läbi kindlate sõnade, vaid ka vormide ja kujundite abil, mis sellele loomulikult viitavad. (Newbold 1999) Menaade endid on seostatud keerleva liikumisega, mida saab jälgida nii vaasimaalidel kui ka kirjandusnäidetes (Scapini 2016: 436).

3. Athamase meeltesegadus

3.1. Ekslemine

Athamase ekslemise kategooria juures eristatakse samuti sisemist meeltesegadust ja sellest tulenevat tegevust. Esimene väljendub nii üldises sõnavaras kui ka täpsemates sümptomites nagu pettekujutelmade nägemine ja häälte kuulmine. Teisalt vaadatakse Athamase tegevust – liikumise, rääkimise ja ringi vaatamisega seotud sõnavara. Nagu ka Ino juures, ei vaadelda selle kategooria all Athamase tegevust teiste tegelaste vaatepunktist.

Athamase meeltesegaduse kirjeldamise juures on näha tüüpilist hullusega seonduvat sõnavara. *Mania/manie* (μανία) sõna esineb juba kümnenda raamatu *perioche*'s:

καὶ δεκάτῳ μανίην Ἀθαμαντίδα καὶ δρόμον Ἴνοῦς,
πῶς φύγεν εἰς ἄλός οἶδμα σὺν ἄρτιτόκῳ Μελικέρτῃ.

Sealhulgas on sama tüvega sõna kasutatud Athamase hulluks minemise hetkel, kui Paani piitsalaksud teda tabavad: *μανιώδει Πανὸς ἰμάσθλη* (10.4). *Mania* kordub hiljem veel liitsõnana (*αἰνομανῆς*, 10.78). Jääb silma ka partitsiip “nõelatud/hulluks aetud” *οἰστρηθεῖς*, mis kordub tekstis kolmel korral (10.4, 27, 47), selle erinevatest tõlgendusviisidest tuleb hiljem rohkem juttu. Omaette detailsed kirjeldused esinevad Athamase aju ja meelte kohta. Tema ebakindla pea oimukohtade taga keerlevad õrnad ajukelmed (*διὰ κροτάφοιο δὲ λεπταὶ ἀσταθέος μήνιγγες ἐδινεύοντο καρῆνου*, 10.23–4) ja kindlad mõtted olid pööranud kõrvale tema meeletust peast (*ἄφρονος ἐγκεφάλιο μετατροπῶντο μενοιναί*, 10.26). Veel viitab Nonnos Platoni hingeteooriale, öeldes, et Athamasel on kadunud kolmas hinge osa ehk ratsionaalsus

(*logistikon*): ὄλετο δὲ ψυχῆς τρίτατον λάχος (10.25). Näib, et Athamase hullumeelsusest räägitakse otsesemalt, kui Ino juures.

Athamase meeltesegadus ilmneb kindlate sümptomite näol, näiteks tema segadus kujutistega – ühelt poolt peab ta üht kuju teiseks, teisalt näeb ja kuuleb asju kohas, kus pole tegelikult midagi. Väärkujutluste kohta on Nonnos kasutanud väga erinevat sõnavara: *δέμας ψευδήμονος* (10.11), *νόθον εἶδος* (10.12, 35), *κενεὸν σκοπὸν* (10.17), *ἴνδαλμα* (10.18), *ἑτερόχροα φάσματα μορφῆς* (10.19), *σκιόεσσαν ἐπὶ κλοπὸν εἰκόνα μορφῆς* (10.42), *κοῦφον...εἶδωλον* (10.43), *φάσμασιν ἀντιτύποισιν* (10.44), *ψευδήμονι μορφῆ* (10.54). Tegelikult võib terves *Dionysiaka*'s märgata sellist ebastabiilset maailma, kus on palju illusioone ja pettekujutelmased – sealhulgas korduvad sõnad nagu *μίμημα*, *νόθος*, *δόλος* 659 korral (Newbold 2016: 210).

Häälte kuulmine ilmneb kahel korral läbi Paani piitsa laksude kõla, teisalt kuuleb ta kõrvus madude sosinaid, mis temas hirmu äratavad. Pettekujutelmade nägemine ja kuulmine põhjustab Athamases nii hirmu kui vägivallatsemist. Hirmu tunneb ta asjade ees, mis on üleloomulikud ehk jumalanna madude ja Paani piitsavihina ees. Vägivald on aga peamiselt suunatud tema perekonna ja omandi poole – Ino, lapsed (kes on küll tema arvates loomad) ja orjad.

Athamase väliselt ilmneva hulluse juurde kuulub igasugune rahutu tegevus. Hirmu tõttu on ta hüplev (*ἀνεπάλλετο*, 10.14; *πάλλετο δειμαίνων*, 10.19). Sealhulgas on *πάλλετο* sõnal ka tantsimise tähendus (edasi-tagasi hüppamine kui tants), mis seostaks Athamast Dionysosega. Kui Athamas poegi ja Inot jahtima läheb, on ta liikumine samuti rahutu ja hüplev. Ta kiirustab (*ἤϊζε*, 10.51), jookseb märatsevate hüpetega (*ἔδραμεν ἄλματι λύσσης*, 10.62) ja on märatsevalt uitav (*φοιταλέος*, 10.65).

Samuti on näha rohkem füsioloogilisi hulluse sümptomeid nagu krampid ja suu vahutamine. Jällegi ilmneb *mania* tüvi, kui Athamas väriseb hullumeelsuse krampidest: *οἰστρομανῆς Ἀθάμας ἑτερόφρονι σείετο παλμῶ* (10.36). Suu vahutamisel tuleb välja teine sagedane hullusele viitav sõna *lyssa* (mida mainitakse ka hiljem tema hüpete juures): nimelt on vahutav suu Athamase määratsushoo tunnistajaks (*μάρτυρα λύσσης*, 10.20).

Mitu korda on kirjeldatud Athamase segaseid häälightsusi, mis on tähenduseta ja võõrakõlalised (*ἀσημάντων ἐπέων ἑτερόθροον ἠχώ*, 10.31). Ta on nõnda kontrolli alt väljas, et ta keel on pöörasest häälitsemisest raske (*γλῶσσα βαρύνετο θυιάδι φωνῆ*, 10.33). Kui muidu tundub, et ta

räägib eikellegi või endaga, siis ühes värssis püüab ta vestelda pettekujutelmaga, ent jällegi tühjade sõnadega (*κενεοῖς ὀάροισιν ὀμίλεε*, 10.41).

Täpsematest tegevustest on vahest kõige rohkem kujutatud Athamase silmade pööritamist ja ringi vaatamist. Silmade liikumist kirjeldatakse 10. laulu värssides 21–24, 24, 27 ja 64. See võib näidata tema pidevat ärevust, justkui otsiks ja jahiks ta järgmist pettekujutelmaga. Silmade kirjeldamisel tuleb välja järjekordne sageli hullusega seotud verb *ἐβακχέυθησαν* (10.27). Tavapäratult mõjub see, et mitte Athamas, vaid silmad ise on lauses grammatiline subjekt. Kokkuvõtlikult on Athamase ekslemise juures kujutatud palju erinevaid sümptomeid. Samuti on mitmel korral kasutatud tüüpilisi hullusega seonduvaid sõnu nagu *mania* ja *lyssa*.

3.2. Korratuse põhjustamine

Athamase hullus mõjutab teisi peamiselt läbi vägivallatsemise. Tema vägivallahood on põhjustatud pettekujutelmade nägemise või kuulmise tõttu. Nõnda toimub tema käitumine tsükliks: hallutsinatsioon, vägivallatsemine, maha rahunemine, ekslemine, uus hallutsinatsioon, vägivallatsemine jne. Samal ajal ei põhjusta kõik hallutsinatsioonid ainult vägivalda, üleloomulikke ta ka kardab.

Nõnda võib Athamast vaadelda kui jahtijat, mida võib lisaks ekspiliitsetele leksikaalsetele viidetele aimata ka alltekstis. Kõige otsesemalt väljendub see jahiretkel, kui on öeldud, et pettekujutelmade tõttu ihkas Athamas jahtima minna (*ἄγρης*, 10.44). Sõna kordub paar rida hiljem, kui Athamast tabab hirve jahtimise iha (*ἔχων κερμαδοσσόον ἄγρης* 10.50). Enne jälitamisretkele minemist näeb Athamas ka jahijumalanna Artemise kujutist.

Samuti võib jälgida, kuidas Athamas oma ohvreid taga ajab (*ἐδίωκεν* 10.6;10.79). Sealhulgas on ta esimene vägivallahoog suunatud kitsekarja vastu, kes on tema arvates orjad ja Ino. Teises vägivallahoos on olukord vastupidine – ta ründab poegi ja Inot, arvates et nad on loomad. Kui esimesega kaasneb piitsutamine (*μαστίζω*), siis teisega otsene kavatsus ohvreid tappa. Seega teeb meeltesegaduses Athamas ikkagi vahet jahiloomade ja inimeste kohtlemise vahel, kuigi tal lähevad nende kujud segamini. Kui otsida veel jahtimisega seotud sõnu, võiks välja tuua ka Athamase vibu, millega ta tühja õhku ja oma poega tabada püüab. Athamase käitumine tekitab teistes peamiselt hirmu, näiteks tema poeg põgeneb ta eest (*ταρβήεις πεπότητο*, 10.56).

Eelpool sai mainitud sõna *οἰσθηθεῖς*, mille tähendus on “hulluks aetud”, aga ka “nõelatud”. See sõna on tuletatud veiseparmu nimetusest (*οἶστρος*). Sarnaselt selle kariloomade verest toituva putukaga, läheb ka hulluks aetud Athamas kohe loomi ründama. Kui Athamas seob kitse jäsemeid kokku, esineb teine varjatult nõelamisega seotud sõna: *σφηκώσατο* (10.9). Jällegi on verb tuletatud nõelava putuka nimetusest *σφήξ*, mis tähendab herilast.

Antiikkirjanduses esineb vihjeid, et putukahammustust nähti üleloomuliku hulluse võimaliku põhjusena. Nõnda kohtab *οἶστρος* sõna ka Io müüdi juures, täpsemalt on Aischylos oma tragöödias “Palujannad” Io hulluse põhjuseks toonudki välja veiseparmu hammustuse: *Ἰὼ οἶστρον ἐρεσσομένα φεύγει ἀμαρτίνοος*¹¹ (v 541). Veiseparmu seostati ka erinüstega¹², kellega käivad tihti kaasas maod. Läbi madude on neil omakorda seos Dionysosega, kes end *Dionysiaka*’s madudega pärgab. Nõnda on putukahammustusest põhjustatud hullusel seos Dionysosega ja see kuulub ühte kategooriasse koos erinüste madudega (Scapini 2016: 431–443). Athamase hullumeelsuse taga oli arvatavasti samuti erinüsed¹³, mistõttu seonduks nii selle kui nõelamissõnavara tõttu tema käitumine Dionysosega. Lisaks on tema juures kasutatud Dionysosega seotud verbi (*ἐβακχεύθησαν*, 10.27). Veel üks seos Dionysosega tekib poja pea maha lõikamise puhul, mida näeb ka *Bakhantides*.

Kokkuvõttes mõjutab Athamase hullumeelsus teisi tegelasi peamiselt läbi vägivallatsemise. Ta käitub nagu jahtija, kes oma ohvreid jälitab ja hirmutab. Athamasega käib kaasas ka hammustava või nõelava putuka sõnavara, mis seob teda veelgi Dionysosega. Huvitav on see, kuidas ta käitubki nagu veiseparm, minnes otsekohe loomakarja ohustama. Tundub, et koos jahtija motiiviga esineb ka selle varjukülg ehk ise jahitav olemine. Kuigi enamjaolt seab Athamas ohtu teisi tegelasi, tunneb ta ise ka hirmu, justkui jahiks pettekujutelmad teda ennast.

3.3. Välimus

Athamase välimuse kirjeldustest võib leida erinevaid aspekte, mis viitavad tema meeleseisundile. Kõige rohkem on kirjeldatud tema jäsemeid, ent ühes kohas ka juukseid:

¹¹“Io, veiseparmu hammustusest tabatud, põgenes hullununa”.

¹²Vt Eur. IT 1456: *οἶστροις Ἐρινύων*.

¹³Vt “*Les Érinyes sont la véritable cause de la folie d’Athamas. Le fouet de Pan est un simple symbole comme en 21, 118 ; 44, 280.*” (Chrétien 2003: 82).

σειόμεναι περὶ νῶτον ἀκερσικόμοιο καρήνου (10.28–9) – “tema hoolitsemata pea juuksesalgud langesid korratult riputatuna üle selja”. Eelnevalt on juba välja toodud Athamase rahutut liikumist, mida võib jälgida ka Athamase jäsemete kirjeldustest. Ta on kiirete põlvedega (*ταχύγοννος*, 10.50), liigub tormistel jalgadel (*θυελλήεντι πεδίλω*, 10.51), kiire sammuga (*ὠκέι ταρσῶ*, 10.67) ja tõstab tuulekiireid põlvi (*ἀνεμώδεα γούνατα πάλλων*, 10.78). Kord on mainitud ka Athamase käsi, mis on märatsevad (*χερσὶ δὲ λυσσαλέησιν*, 10.57). Jällegi võib märgata *lyssa* sõna esinemist Athamase hullumeelsuse juures.

3.4. Kordusmotiivid

Athamase juures tuuakse välja samuti kaks kordusmotiivi. Esimesena vaadatakse mägede ja kumeruse esinemist sõnavaras, teisalt ringe ja keerlumist. Kuna Ino kordusmotiivide kategooria all sai juba mõlema teoreetilise tausta üle arutletud, avatakse neid selles alapeatükis vähem.

Kuigi Athamas ise ei puutu otseselt mägedega kokku, ilmneb tema juures – pigem kahetähenduslikult – mägedega seotud sõnavara. Näiteks on tema pea kirjeldamiseks kasutatud sõnu *καρήνου* (10.24;29) ja *κροτάφοιο* (10.23), mis võivad tähendada ka mägesid või mäetippe. Esineb ka *ἄκρον* (10.61), mida on kasutatud Learchose põse kirjeldamiseks, kui Athamas teda puudutab – eelkõige tähendab see sõna aga mäge, tippu või kõrgendikku. Vahest veidi kaugem seos tekib Athamase kohta käiva *ταχύγοννος* (10.50) sõnaga. Kuigi *-γοννος* on siinpuhul sõna *γόνυ* (põlv) genitiiv, siis on see ka *γουνός*’e homonüüm, mis tähendab mäge. Sealhulgas on välja käidud kahe sõna etümoloogilist seost, ent esineb ka kahtlejaid (*Etymological Dictionary of Greek*). Arvestades, et mujal tekstis ilmneb mäe-sõnavara kahetähenduslikuna, mõjub ka *ταχύγοννος*’e kasutus tahtlikuna.

Teisalt on näha igasuguse pöörlemise ja keerlemisega seotud sõnavara kordust. Seda kohtab näiteks Athamase silmade kirjeldamise juures, mis pöörlevad meeltesegaduse keeristes (10.27–8, 65). Nonnos on Athamase puhul meeltesegaduse ja keerlemise seost ka otsesõnu väljendanud, kirjeldades tema aju ja mõtteid kui „pöörlevaid/keerlevaid“ (10.23–4, 26), mis viitaksid veelgi meeltesegaduse ja keerlemise seosele. Sealhulgas on mitmel korral näha *ἔλιξ* tüve kordust (10.27, 24, 65). Keerlemine ja ringid käivad ka kaudsemalt Athamase tegevusega kaasas. Ta seob kinni kitsi ja asetab ka noole kumerale (*κυκλάδι*) vibunööri: *βέλος δ’ ἐπι*

κυκλάδι νευρή (10.16). Keerlev on tegelikult ka Athamase liikumine, kus on vahetevahel kasutatud tantsu ja hüppamisega seotud sõnavara (10.14, 19). Kõik see lubab järeldada, et Nonnos on keerlemisega seotud sõnavara abil Athamase meeltesegadust veelgi rõhutanud.

4. Ino ja Athamase meeltesegaduse võrdlus

4.1. Ekslemine

Nagu tegelaste individuaalse analüüsi juures, võrreldakse ka siin Ino ja Athamase ekslemist läbi kahe aspekti: sisemine meeltesegadus ja selle tagajärjel toimuv tegevus. Jällegi puudutab kategooria ainult Ino ja Athamase endaga toimuvat. Mõlema vaimse segaduse kirjelduste juures võib märgata, et Athamase puhul on seda rohkem ja otsesemalt kirjeldatud. Nõnda on konkreetselt väljendatud hetk, mil Athamas hulluks läheb. Samuti on välja toodud tema mõistuses toimuvad muutused, Ino mõistusele on seevastu vähem tähelepanu pööratud. Kohtab küll “uitava meelega” fraasi, sealhulgas saadab uitamine ka Ino ülejäänud tegevust. Nimelt meeltesegadusest tuleneva tegevuse juures võib märgata, et nii Ino kui Athamase liikumine on otsiv, dünaamiline, hüplev, tantsiv, kiirustav. Otseselt kordub sõna *φοιταλέος*, sarnaselt häälitsevad nad mõlemad ka võõrkõlaliselt (*έτερόθροον*), ent Athamas ikkagi rohkem. Siin aga üldisemad sarnasused lõppevad, sest Athamase meeltesegadusega kaasneb rohkem – tihi ka otsesemalt kehaga seotud – sümptomeid. Ta on krampides, suu vahutab ja hallutsinatsioonide tõttu pöörlevad silmad tihti ringi. Samuti märkab, et Athamase kirjelduste juures esineb rohkem *mania* ja *lyssa* tüvedega sõnavara. Kokkuvõtlikult märkasin kahe tegelase juures seda, et Athamase meeltesegadus on tekstis eksplitsiitsemalt väljendatud, Ino oma seevastu on kaudsem ja väljendub peamiselt läbi liikumise. Vahest viitab sellele juba üheksanda ja kümnenda raamatu *perioche*'d, kus on otseselt Athamase märatsust mainitud (*μανίην Αθαμαντίδα*), Ino juures aga ainult tema põgenemist (*δρόμον Ινοῦς*).

4.2. Korratuse tekitamine

Individuaalsete kategooriate juures käsitlesin juba Ino ja Athamase jahitav-jahtija aspekti, mille saab võrdluses hõlpsasti kokku viia. Kõige otsesemalt väljendub see aspekt ilmselt siis, kui Athamas Inot metslooma kombel jahtima hakkab. Ino tegevus teiste juures jääb üldjuhul passiivsemaks. Kuigi ta põhjustab hirmu, puudub tal otsene kontakt teiste tegelastega – või

vähemalt kui see ka toimub, pole seda kirjeldatud. Athamas seevastu on väga füüsiline ja teiste suhtes vägivaldne, ta piitsutab, seob kinni, ründab käte ja noaga ning pistab katlasse. Samal ajal pole jahitav-jahtija täiuslik vastand, sest mõlema juures esineb – vahest rohkem varjatult – ka vastandlik aspekt. Mõlemad tekitavad teistes hirmu ja panevad neid põgenema, näiteks *ἐδίωκεν* verbi kasutatakse nii Ino kui Athamase tegevuses. Samuti on ühel hetkel Athamas ise justkui jahitav, tundes hirmu üleloomulike pettekujutelmade tõttu. Jahtija ja jahitava aspekti samaaegset ilmumist on tähele pandud ka Euripidese *Bakhantides*, täpsemalt Pentheuse puhul (Thumiger 2006). Ino jahitava aspekti puhul peab küll nentima, et see ei pruugi tema hullumeelsuse perioodiga kokku langeda, näiteks kui Athamas teda kümnendas raamatus taga ajab, on ta ise juba terve. Jahitav-jahtija aspekt viib paratamatult ka binaarsete opositsioonide teemadele. Peale ilmselge naine-mees opositsiooni, ilmneb ka nende meeltesegaduses palju teisi vastandeid – passiivne-aktiivne, kaudne-otsene, vältiv-vägivaldne. Ilmselt on need opositsioonid ikkagi seotud Ino ja Athamase soost tuleneva oodatava käitumisviisiga, kus naistegelane peab olema passiivsem kui meestegelane. Sellele räägib küll vastu asjaolu, et 9. raamatu alguses hulluks läinud Lamose tütreid on vägivaldsed ja käituvad pigem Athamasega sarnaselt. Viimast võib omakorda selgitada tõik, et terves *Dionysiaka*'s on näha mehe-naise omaduste segi ajamist ja liitmist. Näiteks sobib siingi Athamas, kes imetab ise oma poegi (9.310–11).

4.3. Välimus

Analüüsist nähtub, et Ino meeltesegaduse juures on tema välimust rohkem kirjeldatud kui Athamase oma. Ehk siis Ino kui naistegelase juures on tähtsam tema välimus. Nõnda on esile tõstetud tema alastiolekut, mis Athamase juures puudub. Sarnaselt on mainitud nende korrapäratuid juukseid, ent Ino juuksed seonduvad ka tema muu tegevusega. Samuti kirjeldatakse mõlema rahutuid jäsemeid, sealhulgas võib siin ära märkida veel üht binaarset opositsiooni: kui Inol on märatsevad jalad (*μεμηνότα γυῖα*, 9.282), siis Athamasel märatsevad hoopis käed (*χερσὶ δὲ λυσσαλέησιν*, 10.57). See võib veelgi näitlikustada Ino ja Athamase jahitav-jahtija aspekti, kus üks on põgenev (jalg), teine aga ründav (käsi).

4.4. Kordusmotiivid

Ino ja Athamase juures märkab nii mägede kui pööramisega seotud kordusmotiive. Esimene väljendub Ino juures otsesemalt, kuna juba tema tegevus on rohkem mägise maastikuga seotud.

Samal ajal on mõlema välimuse kirjeldustes kasutatud sõna κορήνῳ, mis võib tähendada nii pead kui mäge. Pöörleminegi esineb mõlema tegelase puhul, ent mitte päris samalaadselt. Keerlemine on peidetud mõlema tegevusse, kui nad näiteks hüplevad. Samuti näeb seda kinnisidumise juures – Ino seob madusid, Athamase aga kitsi. Erinevus tekib aga selles, et Athamasel kasutab Nonnos pöörlemise motiivi ka tema segaste mõtete ja aju kirjeldamisel. Nõnda võib märgata, et keerlemine rõhutab mõlema tegelase meeltesegadust, ent Athamase juures jällegi otsesemalt. Kordusmotiivide juures peab küll nentima, et tegelikult ei pruugi need analüüsitavas tekstis olla seotud tegelase hullumeelsusega, vaid on omased Nonnose kirjutamisstiilile üldiselt. Seetõttu peaks siin täieliku järelduse tegemiseks vaatama ka nende motiivide kordust ülejäänud *Dionysiaka*'s.

Kokkuvõte

Bakalaureusetöös uurisin Ino ja Athamase meeltesegaduse väljendumist Nonnose *Dionysiaka*'s. Eesmärgiks oli vaadata nii seda, kuidas Ino ja Athamase hullumeelsust individuaalsel tasandil kirjeldatakse, kui ka võrrelda kummagi tegelase kirjeldamiseks kasutatavat sõnavara ning motiive.

Analüüsi käigus jõudsin järeldusele, et Ino meeltesegadus väljendub põhiliselt läbi kontrollimatu ja dünaamilise liikumise, vähem rõhku oli pandud tema vaimse seisundi ja mõtete kirjeldamisele. Ino meeltesegadus põhjustab ka teistes tegelastes meelehärmi. Nõnda rikub ta tavalist korda, hirmutades ja pannes teisi põgenema. Jällegi on Ino tegevust kirjeldatud pigem kaudsemalt – tema tegevuse tagajärjel sünnib küll kaos, ent ta ise jääb selles tagaplaanile. Üksnes vaatepilt märatsevast Inost on piisav, et teised tema eest põgeneksid. Siinkohal võib märgata Ino kujutamist sarnaselt metsloomaga, keda ühtaegu kardetakse ja jahitakse. Ino metsikus ja vaimne seisund väljendub ka tema välimuse kirjeldustes, millele on märgatavalt rohkem tähelepanu pööratud. Leidsin, et nii paljastatud olek, korratud juuksed kui ka märatsevad jäsemed võivad olla märgid tema hullumeelsusest. Ino juures esinevateks kordusmotiivideks on mägede ja keerdumisega seonduv sõnavara. Ino puhul seostuvad need pigem menaadiks olemisega, rõhutades tema mägedesolekut, korratud välimust ja tantsivat liikumist. Üldiselt väljendus Ino meeltesegadus kaudselt ja esines vähe otseselt hullumeelsusega seonduvat sõnavara ehk *mania* ja *lyssa* ning neist tuletatud sõnu.

Athamase analüüsisist ilmnes, et rohkesti on kirjeldatud nii tema sisemist meeltesegadust kui ka sellest tulenevat tegevust. Nõnda on Nonnos märkinud Athamase juures ära konkreetse hetke, mil ta hulluks läheb. Veel on rõhku asetatud sellele, kuidas tema meeled on muutunud ja ratsionaalsus kadunud. Samal ajal esinevad erinevad hullumeelsusele viitavad sümptomid nagu visuaalsed ja auditoorsed hallutsinatsioonid, suu vahutamine ning kontrollimatu häälitsemine. Athamase meeltesegadus paneb teda ka teisi ründama. Tema vägivallahood esinevad episoodidena ning on põhjustatud pettekujutelmade nägemise või kuulmise tõttu. Siinkohal võib märgata, et Athamast kujutatakse kui jahtijat, kes oma ohvreid jälitab ja ründab. Tema kirjeldamisel kasutati veel mitmel korral sõnu, milles oli viide nõelavale või hammustavale putukale. Athamase välimusele on Nonnos vähe tähelepanu pööranud, kõige rohkem on ta kirjeldanud tema jäsemeid, millega Athamas teisi ohustab. Kordusmotiividest leiab peamiselt

keerdumisega seonduvat sõnavara, mis võib rõhutada tema meeleseisundit, mis on kuidagi tavalisest olukorrast kõrvale kaldunud. Üldiselt väljendus Athamase hullumeelsus otseselt, kas läbi detailsete kehaliste sümptomite või tema vägivaldahoogude. Athamase kirjeldamisel esines mitmel korral *mania* ja *lyssa* 'ga moodustatud sõnu, mis omakorda viitavad sellele, et tema meeltesegadusest kirjutab Nonnos otsesemalt.

Ino ja Athamase võrdlemisel ilmnas, et nende hullumeelsus väljendub tihti üpris erinevalt. Sarnasused esinevad peamiselt nende liikumises, mis on tihti dünaamiline, kontrollimatu ja hüplev. Athamase juures on aga kirjeldatud täpsemaid kehalisi sümptomeid. Samuti tekitavad mõlemad tegelased korratust, ent Athamas tegutseb otsesemalt. Siinkohal tõin vastandusse Ino kui jahitava ja Athamase kui jahtija kujundid ning leidsin vastuse ka sissejuhatuses püstitatud küsimusele, kas ja kuidas on nais- ja meestegelaste hullumeelsust erinevalt kujutatud.

Tundub, et Athamase füüsilisus ja vägivaldsus on seotud sellega, et ta on meestegelane. Samamoodi kujutatakse Inot väljakujunenud soorollidele kohaselt passiivsemana. Seda näitlikustavad ka tegelaste välimuse kirjeldused, kus Ino puhul on märgatavalt rohkem pööratud tähelepanu tema füüsilisele välimusele, juustele, riietusele või täpsemalt riietuseta olekule. Need vastandid on aga problemaatilised, sest tegelikult ilmneb mõlema tegelase juures ka vastupidist – nõnda on ka Ino vahel jälitav ja Athamas see, keda pettekujutelmad taga ajavad. Samuti esinevad vastuolud, kui tuua võrdlusesse ka *Dionysiaka* teised tegelased, näiteks Lamose tütarde meeltesegadus sarnaneb tunduvalt rohkem sellega, millisena Nonnos kujutab Athamase meeltesegadust.

Ino ja Athamase hullumeelsusega kaasnevate kordusmotiivide juures peab küll nentima, et raske on vahet teha, kas need rõhutavad siin eriliselt tegelaste meeltesegadust või on need lihtsalt osa Nonnose stiilist. Kuigi keerdumise sõnavara kordub läbi *Dionysiaka*, tundub ikkagi, et vähemalt Athamase juures illustreerib see eriliselt tema segast seisundit. Analüüsides ilmnes ka, et Nonnos kasutab kohati sõnu mitmetähenduslikult. Näiteks sõlmimise sõnavara, mis Ino puhul võib viidata ühtaegu nii kinni seotud kui ka abielus olemisele. Athamasel kordus kahetähenduslikult veiseparmu tüvi, mis haakus tema tegevusega, kus ta kui veiseparm karja ohustama läks.

Kindlasti nõuab teema veel uurimist, kaasates analüüsi nii ülejäänud *Dionysiaka* teksti – mida oli selle ulatusliku mahu tõttu võimatu antud töös täielikult käsitleda –, kui ka teiste autorite

käsitlused hullumeelsusest. Töö peamiseks puudujäägiks toon välja vähese võrdluse ülejäänud *Dionysiaka*'ga, mistõttu ei olnud võimalik teha väga kindlaid järeldusi Nonnose sõnakasutuse kohta. Nõnda on edaspidi võimalik uurimise alla seada terve *Dionysiaka* ja võrrelda kõikide tegelaste meeltesegaduse kujutamist. Samuti oleks huvitav võrrelda Nonnose Inot ja Athamast nende kujutamisega teiste antiikautorite tekstides.

Kasutatud kirjandus

Accorinti, D. 2016a. Brill's companion to Nonnus of Panopolis. Ed. by Domenico Accorinti. Leiden: Koninklijke Brill.

Accorinti, D. 2016b. Introduction: Becoming A Classic. – *Brill's companion to Nonnus of Panopolis*. Ed. by Domenico Accorinti. Leiden: Koninklijke Brill. 1–7.

Antiigileksikon. 1983. 2. köide: Met-Yse. Tallinn: Valgus.

Bernabé, A., García-Gasco, R. 2016. Nonnus and Dionysiac-Orphic Religion. – *Brill's companion to Nonnus of Panopolis*. Ed. by Domenico Accorinti. Leiden: Koninklijke Brill. 91–110.

Chrétien, G., tlk ja komm. 2003. Nonnos: Les Dionysiaques: tome IV: chants IX–X. Pariis: Les Belles Lettres.

Dijkstra, J. H. F. 2016. The Religious Background of Nonnus. – *Brill's companion to Nonnus of Panopolis*. Ed. by Domenico Accorinti. Leiden: Koninklijke Brill. 75–88.

Dodds, E. R. 1951. The Greeks and the irrational. Berkeley: University of California Press.

Doyle, A. 2008. Cassandra – Feminine corrective in Aeschylus's "Agamemnon". – *Acta Classica*, Vol. 51. 57–75.

Etymological Dictionary of Greek. Ed. by Beekes, R. 2010. Leiden: Koninklijke Brill.

Feder, L. 1980. Madness in Literature. New Jersey: Princeton University Press.

Lepajõe, M., koost ja tlk. 2003. Platon: Teosed I: Phaidros. M. Ilmamaa: Tartu. 285–387.

Lightfoot, J. L. 2019. Romaniseerunud kreeklased ja helleniseerunud roomlased: hilisem kreeka kirjandus. – *Kirjandus Kreeka ja Rooma maailmas: uus vaatenuurk*. Koostanud Taplin, O. Tartu: Tartu Ülikooli Kirjastus. 265–292.

Newbold, R. F. 1984. Discipline, Bondage, and the Serpent in Nonnus' "Dionysiaca". – *The Classical World*, Vol. 78, No. 2. 89–98.

Newbold, R. F. 1999. Chaos theory in Nonnus' Dionysiaca. – *Scholia : Studies in Classical Antiquity*, Vol. 8. 37–51.

Newbold, R. F. 2016. The Psychology in the Dionysiac. – *Brill's companion to Nonnus of Panopolis*. Ed. by Domenico Accorinti. Leiden: Koninklijke Brill.

Päll, J. toim, tõlk, komm. 2006. Vanakreeka kirjanduse antoloogia. Tallinn: Varrak.

Scapini, M. 2016. The Symbolism of The Hornet in the Greek and Roman World. – *Animals in Greek and Roman Religion and Myth*. Newcastle: Cambridge Scholars Publishing. 431–445.

Stefani, C. D. 2016. Brief Notes on the Manuscript Tradition of Nonnus' Works. – *Brill's companion to Nonnus of Panopolis*. Ed. by Domenico Accorinti. Leiden: Koninklijke Brill. 671–690.

Theodorou, Z. 1993. Subject to Emotion: Exploring Madness in Orestes. – *The Classical Quarterly*, Vol. 43, No. 1. 32–46.

Thumiger, C. 2006. Animal World, Animal Representation, and the “Hunting-Model”: Between Literal and Figurative in Euripides' “Bacchae”. – *Phoenix: Classical Association of Canada*. Vol. 60, No. 3/4.

Van Minnen, P. 2016. Nonnus' Panopolis. – *Brill's companion to Nonnus of Panopolis*. Ed. by Domenico Accorinti. Leiden: Koninklijke Brill. 54–74.

Internetiallikad

Bremmer, J. 2016. Maenads. Oxford Classical Dictionary. URL: <https://oxfordre.com/classics/view/10.1093/acrefore/9780199381135.001.0001/acrefore-9780199381135-e-3860>. (Vaadatud: 30.05.2024).

Eidinow, E. 2016. Madness. Oxford Classical Dictionary. URL: <https://oxfordre.com/classics/view/10.1093/acrefore/9780199381135.001.0001/acrefore-9780199381135-e-7044>. (Vaadatud: 30.05.2024).

Liddell, H. G., Scott, R., Jones, H. S. A Greek-English Lexicon. URL: <http://www.perseus.tufts.edu/hopper/text?doc=Perseus%3atext%3a1999.04.0057>. (Vaadatud: 30.05.2024).

Perdicoyianni-Paléologou, H. 2009a. The vocabulary of madness from Homer to Hippocrates. Part 1: The verbal group of *μαίνομαι*. – *History of Psychiatry*. doi: 10.1177/0957154X08337643.

Perdicoyianni-Paléologou, H. 2009b. The vocabulary of madness from Homer to Hippocrates. Part 2: The verbal group of *βακχεύω* and the noun *λύσσα*. – *History of Psychiatry*. doi: 0.1177/0957154X08338751.

Rouse, W. H. D. 1940. Nonnos. Dionysiaca. – *Loeb Classical Library*. Cambridge: Harvard University Press. URL: <http://www.perseus.tufts.edu/hopper/text?doc=Nonn.+D.+9&fromdoc=Perseus%3Atext%3A2008.01.0485>. (Vaadatud: 30.05.2024).

Summary

„Depiction of Frenzy in Nonnus’ *Dionysiaca* on The Example of Ino and Athamas“

The aim of this thesis was to explore the means by which Nonnus depicts the frenzy of Ino and Athamas in the *Dionysiaca*. The analysis was carried out through a lexical-semantic method; that is, I analysed words and phrases which were used to convey the frenzy of both characters. Since the madness of Ino and Athamas is presented together and is a sort of digression from the main narrative, it seemed interesting to compare these two characters. Moreover, the aim of the analysis was also to find out, whether the frenzy is depicted differently in male and female characters.

The main part of the thesis is divided into three parts. In the first two, I present the analysis of the frenzy of Ino and Athamas through three categories: wandering, cause of disorder, and appearance. The recurring motifs that occur alongside their madness are also discussed. In the third part, I compare the frenzy of the two characters, using the same categories as stated in the first part.

I concluded that Ino’s madness is mainly expressed through uncontrolled and dynamic movement, while her mental state is less directly described. Her confusion causes other characters to fear and run from her. Again, Ino’s actions are less direct – chaos may be born as a result of her actions, but she herself remains in the background. I also noticed that Ino was depicted as a wild animal, who is both feared and hunted. Her ferocity is likewise expressed in her appearance, which receives considerable attention from Nonnus. In the recurring motifs, I noticed vocabulary related to mountains and twisting. In Ino’s case, they seemed to illustrate the state of being a maenad. In conclusion, Ino’s frenzy was expressed rather indirectly and there was little vocabulary directly related to madness, such as the stems of *mania* and *lyssa*.

In the frenzy of Athamas, his mental state and the actions resulting from it are described in abundance. An emphasis is placed on how his mind has deviated from the norm. At the same time, there occur specific symptoms indicating madness, such as visual and auditory hallucinations, foaming of the mouth and uncontrollable vocalizations. Athamas’ confusion causes him to attack other characters, his violent outbursts occurring in episodes. I viewed Athamas as a hunter who stalks and attacks his prey. Little attention is paid to Athamas’

appearance, the most being described are his limbs, which again pose a threat to others. I noticed the repetition of vocabulary related to mountains and twisting, though more through the latter, which seemed to emphasize his ‘twisted’ state of mind. Athamas is also described several times with words that contained the vocabulary of a stinging or biting insect. In conclusion, the frenzy of Athamas is expressed more directly and the stems of *mania* and *lyssa* appear several times.

When comparing Ino and Athamas, it became apparent that their frenzy is expressed quite differently. The similarities are mainly in their unstoppable movement and vocalizations. In Athamas, there are more specific physical symptoms and there is more emphasis on his mental state. Both characters cause chaos in their madness, but Athamas more directly. Here the images of the hunted and the hunter come in contrast. Ino as a female character is more passively and is evading, whereas Athamas is direct and confrontational. The gender contrasts are also exemplified by the descriptions of their appearance, where Ino is described more thoroughly. Regarding the recurring motifs, it must be noted that it is difficult to distinguish whether they specifically refer to the character’s mental state or are simply part of Nonnus’ overall style. At least in the case of Athamas, where there is a noticeable abundance of twists and circles, they seem to emphasize his mental state. The analysis also revealed that Nonnus sometimes uses words with multiple meanings, where the other is often less apparent upon first time reading.

The topic certainly requires further research. Such as including the rest of the *Dionysiaca* – which, due to its extensive volume, I was unable to discuss fully in this thesis – as well as other descriptions of madness in Ancient Greek literature. It would also be interesting to compare Nonnus’ portrayal of Ino and Athamas with other authors’ works about the same characters.

Lisad

Lisa 1: Analüüsitud tekst *Dionysiaka* 9. raamatust

9.247–275 Ino meeltesegadus:

ἐκ θαλάμου δὲ φυγοῦσα διέδραμε δύσγαμος Ἰνώ, τρηχαλέας ἀπέδιλος ἐπισκαίρουσα κολώνας, ἴχνος ἀκηρύκτοιο μετεσσυμένη Διονύσου: φοιταλέη δὲ βέβηκε δι' οὔρεος οὔρεα νύμφη, 250	Põgenenud kambriist, jooksis õnnetuabieluline Ino, paljajalu kargles ta üle karmide mägede, kiirustades otsides teadmata kadunud Dionysose jälgi; Nümf uidates kõndis mäest mäeni,
ἄχρι χαραδρήεσαν ἐδύσατο Δελφίδα Πυθῶ: καὶ μόγις ἴχνος ἔκαμψε δρακοντοβότῳ παρὰ λόχμη ἄσχετα παιφάσσουσα: κατὰ στέρνοιο δὲ γυμνοῦ πενθαλέον κήρυκα διαρρήξασα χιτῶνα αἰνομανῆς πεφόρητο: νοοπλάγκτοιο δὲ νύμφης 255	kuni jõudis Delfi püütia kuristikuni; vaevaliste sammudega pööras ta draakonittoitva tihniku poole, tormates kontrollimatult siia-sinna; ja rebides paljalt rinnalt kurbust kuulutava kitooni, ta oli pidevalt kohutava hullumeelsuse seisundis;
οἰμωγὴν αἶων ἐτερόθροον ἔτρεμε ποιμήν. πολλάκι θεσπεσίη τριποδηίδι σύμπλοκον ἔδρη αὐχμηραῖς τριέλικτον ὄφιν σπειρηδὸν ἐθείραις ἦρμοσε, λεπταλέῳ δὲ περισφίγξασα καρήνην μηκεδανὴν μίτρωσε δρακοντείῳ τρίχα δεσμῶ: 260	kuuldes uitava meelega nümfī teisekeelset itku, värises üks karjus. Tihti sidus ta jumaliku tripood-istme ümber kolmekordselt põiminud mao spiraalidena oma karmidesse juustesse, ta kinnitas õrna pea ümber pikad juuksed kolmekordselt seotud madudest kõidikuga;
παρθενικὰς δ' ἐδίωκε θεωρίδας. οὐ τότε λοιβή, οὐδὲ θυηπολίη μεταδήμιος, οὐ παρὰ νηῶ Δελφὸς ἀνὴρ ἐχόρευε: τανυπλέκτοιο δὲ κισσοῦ γυιοβόροις ἐλίκεσσιν ἐμαστίζοντο γυναῖκες. θηρητήρ δ' ἀλέεινεν ἰδὼν ὀρεσίδρομον Ἰνώ, 265	ta ajas minema preestritarid, enam pole jookohvrit, enam pole avalikku ohvritalitust, enam ei tantsi ükski mees Delfi templi juures; naised piitsutasid end pikalt väänduva luuderohu jäsmeid järavate

	keerdudega. Jahimees lahkus, nähes mägedes jooksvat Inot,
καλλείψας σταλίκων λίνεον δόλον: ὑπιλόφου δὲ αἰπόλος ἤλασεν αἴγας ὑπὸ πτύχα φωλάδα πέτρης καὶ βόας ἰδρώνοντας ὑπὸ ζυγόδεσμον ἐλαύνων ἄλμασιν Ἴνώοισι γέρων ἔφριξεν ἀροτρεύς. καὶ χθονίης σφίγξασα βοῆς ἀλλόθροον ἠχῶ 270	jättis maha vaiadele linase lõksu; kitsekarjus ajas oma kitsed koopasse, mille üle ulatusid kõrged kivid, ja vana põllumees, ajades ohjade all higistavat härja, värises Ino karglemise tõttu. Ja püütia oraakel, summutades allilma karjumise arusaamatud hääled,
Πυθιάς ὀμφήεσσα δι' οὔρεος ἔτρεχε κούρη, ἠθάδα σεισαμένη κεφαλῇ Πανοπηίδα δάφνην: δυσασμένη δὲ κάρηνα βαθυκνήμιδος ἐρίπνης Δελφικὸν ἄντρον ἔναιε φόβῳ λυσσώδεος Ἴνοῦς.	jooksis üle mägede, väristades oma peas tavapärasest Panopea loorberipärga; kõrgete säärekaitsmetega kaljurünkade tippude vahele sukeldudes leidis ta elupaiga Delfi koopas, hirmul mätratseva Ino tõttu.

9.275–289 Ino terveks ravimine:

ἀλλὰ διεσσυμένη πολυκαμπέος ἔνδιον ὕλης 275 οὐ λάθεν Ἀπόλλωνα πανόψιον: ἄγχι δὲ λόχμης οἰκτεῖρων ταχὺς ἦλθε, καὶ εἰς βροτὸν εἶδος ἀμείψας νύμφης ἐγγὺς ἴκανε, καὶ ἀκρότατον δέμας Ἴνοῦς φειδομέναις παλάμησι σοφῆς ἐπλέξατο Δάφνης,	Paljukäänulistel metsaradadel ringi tormavana ei jäänud ta märkamata kõkenägeval Apollonil. Tundes haletsust, tuli Apollon kiiresti tihniku juurde ja, võtnud endale sureliku kuju, tuli neiu lähedale ning punus Ino pähe oskusliku ja hoolitseva käega loorberi oksti,
καὶ οἱ νήδυμον ὕπνον ἐπήγαγεν: ἀμβροσίη δὲ 280 ὑπναλέης ἔχρισεν ὅλον χρόα πενθάδος Ἴνοῦς λυσιπόνῳ ραθάμιγγι μεμηνότα γυῖα διαίνων. καὶ χρόνον αὐτόθι μίμνεν ἔσω Παρνησίδος ὕλης τέτρατον εἰς λυκάβαντα, καὶ ὀμφαίη παρὰ πέτρῃ	ja tõi talle magusa une; ning võidis ambroosiaga kogu kurva magava Ino keha, pestes tema mätratsevaid jäsemeid vaevadest vabastavate piiskadega. Sinnasamma Parnassose

	metsa jäi ta kauaks, neljaks aastaks, ning orakulaarse kivi kõrval
εἰσέτι νηπιάχοιο χοροὺς ἰδρύσατο Βάκχου 285 Φοίβου μαντοσύνησι: σὺν ἀγρύπνοισι δὲ πεύκαις Κωρυκίδες θυόεντα μετέστιχον ὄργια Βάκχαι, καὶ ζαθέαις παλάμησιν ἀλεξητήρια λύσεως φάρμακα συλλέξαντο καὶ ἰήσαντο γυναῖκα.	algatas ta Phoibose oraakli juures veel lapseas Bakchose tantsuringid; koos unetute tõrvikutega suundusid Korykose bakhandid lõhnavate riituste poole, kogusid pühalike kättega hullust ravivaid rohte ja ravisid naist.

Lisa 2: Analüüsitud tekst *Dionysiaka* 10. raamatust

10.1–44 Athamase märatsemine ja tapatööd:

ὥς ἡ μὲν φονίη παιδοκτόνος ἔπλετο μήτηρ μαινομένη: τεκέων δὲ πατήρ ὑπὸ μάρτυρι ποινηῖ, ὅττι γονῆς ὀλέτειραν ὀμέστιον εἶχε Θεμιστώ, οἰστηρηεὶς Ἀθάμας μανιώδει Πανὸς ἰμάσθλη ποίμνης εἰς μέσον ἦλθε, καὶ ὡς θεράποντας ἰμάσσων 5	Nõnda sai mõrvarlik ema hulludes lapsetapjaks; ja laste isa Athamas, karistuseks, mis tunnistas, et omas kodukolde juures lastehukutajat Themistot, läks Paani hulluks ajavast piitsast nõelatuna (hulluks läinuna) karja keskele ja piitsutas neid kui orje.
εἰροπόκων ἐδίωκεν ἀναίτια πάεα μῆλων: καὶ μίαν ἠέρταζεν, ἐὴν ἄτε σύζυγα νύμφην, σὺν διδύμοις βρεφέεσσι νεογλαγέων ἐπὶ μαζῶν αἶγα λαβῶν: λασίους δὲ πόδας σφηκώσατο δεσμῶ διχθαδίω: λύσας δὲ παρ' ἰζύι κυκλάδα μίτηρην 10	Ta jälitas süütut villalammaste karja; ja tõstis ühe üles, nagu oma naise, võttes kitse, kel äsja piima eritama hakanud udarate juures kaksikud talled; ta sidus villased jalad kokku kahe nõoriga; päästnud valla vöö, mis tal ümber niute keeratud oli,
σφιγγομένης μάστιζε δέμας ψευδήμονος Ἰνοῦς, μὴ νοέων νόθον εἶδος. ἀεὶ δὲ οἱ ἔνδον ἀκουῆς	ja piitsutas kinnikõidetud Ino pettekujutelma, saamata aru

<p>Πανιάδος Κρονίης ἐπεβόμβεε δοῦπος ἰμάσθλης: πολλάκι δ' ἀστήρικτος ἔῶν ἀνεπάλλετο θώκων οὔασι ταρβαλέοισι δεδεγμένος ἄσθμα δρακόντων. 15</p>	<p>võltskujust, sest alati tal kõrva sees kõlas Kroniid Paani¹⁴ piitsalaksude kõla; tihti ta, rahutu, hüppas püsti oma istmelt, kuuldes hirmunud kõrvus madude sosinaid.</p>
<p>πυκνὰ δὲ τόξα τίταινε, βέλος δ' ἐπὶ κυκλάδι νευρῆ εἰς κενεὸν σκοπὸν εἴλκεν ἀνούτατον ἡέρα βάλλων. Ταρταρίης δ' ὀφιδες ἰδὼν ἴνδαλμα θεαίνης πάλλετο δειμαίνων ἑτερόχροα φάσματα μορφῆς, ἄφρον ἄκοντίζων χιονώδεα, μάρτυρα λύσσης, 20</p>	<p>Ta pingutas sageli vibu ning asetas noole kumerale pingule tõmmatud nõõrile, ta sihtis tühja märki, tabades vigastamatut õhku. Nähes Tartarose jumalanna maosarnast pettekujutelma, hüppas ta püsti, kartes kuju mitmevärvilist ilmutust, sülitades lumivalget vahtu, oma määratsuse tunnistajat,</p>
<p>ὀφθαλμοὺς μεθύνοντας ἀπειλητῆρας ἐλίσσω. καὶ οἱ ὀπιπεύοντι πολυπλανέεσσιν ἔρωαῖς ὄμματα φοινίσσοντο: διὰ κροτάφοιο δὲ λεπταὶ ἄσταθῆος μῆνιγγες ἐδινεύοντο καρήνου. ᾔλετο δὲ ψυχῆς τρίτατον λάχος: ἀπλανέες γὰρ 25</p>	<p>ja pööritades uimaseid ning ähvardavaid silmi ja tal, kes ta paljuekslevate pilkudega ringi vaatas, valgusid silmad verd täis; ebakindla pea oimukohtade taga keerlesid õrnad ajukelmed. Ning kolmas hinge osa oli hingest kadunud;</p>
<p>ἄφρονος ἐγκεφάλιοιο μετατροπῶντο μενοιναί, καὶ σφαλεραῖς ἐλίκεσσιν ἐβακχεύθησαν ὀπωπαι ἀνέρος οἰστρηθέντος: ἀπεπλάζοντο δὲ χαῖται σειόμεναι περὶ νῶτον ἀκερσικόμοιο καρήνου. καὶ στόμα οἱ βάμβαινε, καὶ ἡέρι χεῖλεα λύσας 30</p>	<p>kindlad mõtted olid tema meeletus peas kõrvale pööranud ja hullunud mehe silmad pöörlesid ebalevates keeristes; tema hoolitsemata pea juuksesalgud langesid korratult ripnedes üle selja, tema suu liikus ja huuli avades saatis ta õhku</p>

¹⁴ Otsetõlkes „Paani Kronose piitsalaksude kõla“.

<p>πέμπεν ἀσημάντων ἐπέων ἑτερόθροον ἠχώ. καὶ βροτέας βιότοιο μεληδόνας ἤρπασαν αὔραι Εὐμενίδων, καὶ γλῶσσα βαρύνετο θυιάδι φωνῆ: παπταίνων δ' ἑλικηδὸν ὑπὸ στροφάλιγγι προσώπου ἄλλοφυεὺς νόθον εἶδος ἀθηήτοιο Μεγαίρης 35</p>	<p>tähenduseta võõrkõlaliste sõnade kaja. Sureliku elu mured viisid minema Eumeniidide tuuled ning keel oli koormatud pööraste häälistsustega; vaadates ringi, nägi ta üle otsaesise kummaliselt kuju muutnud Megaira nähtamatut pettekujutelma,</p>
<p>οἰστρομανῆς Ἀθάμας ἑτερόφρονοι σείετο παλμῶ: καὶ βλοσυρῆς ἀπὸ χειρὸς ἀμερσινόοιο θεαίνης ἀρπάξαι μενέαινεν ἐχιδνήεσσαν ἰμάσθλην: γυμνώσας δὲ μάχαιραν Ἐρινύος ἀντία κόρσης ἤθελε Τισιφόνης ὀφιώδεα βόστρυχα τέμνειν. 40</p>	<p>hulluks aetud Athamas värises teisitimõtlevuse krampidest ja ihkas ära kiskuda mõistust rööviva jumalanna süngest käest madudest piitsa; paljastanud noa erinnuse näo ees tahtis ta lõigata Tisiphone madujaid lokke.</p>
<p>καὶ κενεοῖς ὀάροισιν ὀμίλειε γείτονοι τοίχῳ παπταίνων σκιοέεσσαν ἐπὶ κλοπον εἰκόνα μορφῆς Ἀρτέμιδος, καὶ κοῦφον ἰδὼν εἶδωλον ὀπωπαῖς φάσμασιν ἀντιτύποισιν ἐς ἕμερον ἤλυθεν ἄγρης.</p>	<p>Ta pidas tühjade sõnadega vestlust lähedalasuva seinaga, vaadates Artemise varjulise kuju petlikku ilmutust ja nähes tühja kuju oma silmadega, ihkas ta minna jäljendatud ilmutiste tõttu jahtima.</p>

10.45–84 Ino tagasitulek, Athamase tapatööd ja Ino ohverdus:

<p>ὄψε δὲ ποικιλόδακρυς ἔτος μετὰ τέτρατον Ἴνώ 45 νόστιμος εἰς δόμον ἤλθεν: ὀπιπεύουσα δὲ νύμφη καὶ πόσιν οἰστρηθέντα καὶ ἀρσενόπαιδα Θεμιστῶ διπλόον ἄλγος ἔδεκτο. καὶ οὐ γίνωσκεν ἀκοίτης εὐνέτιν ἀθρήσας χρονίην παλινάγρετον Ἴνώ:</p>	<p>Lõpuks, pärast nelja aastat ja palju nuttu, tuli Ino tagasi koju. Neiu, nähes hullunud meest ja Themistot, poegade ema, sai ta osaks kahekordsele valule, ka abikaasa ei tundnud ära naist, nähes tagasi tulnud Inot pärast pikka aega;</p>
---	--

<p>ἀλλὰ πόθον ταχύγουνος ἔχων κεμαδοσσόον ἄγρης 50 εἰς σκοπιάς ἦιξε θυελλήεντι πεδίλω, υἱὸν ἰδὼν ἄτε θῆρα κερασφόρον: ἰθυτενὲς δὲ τόξον ἔχων ἀκίχητος ἐπεσκίρτησε Λεάρχῳ, ὕψικερων ἔλαφον δοκέων ψευδήμονι μορφῇ,</p>	<p>ent omades hirve jahtimise iha, kiirustas ta kiirete põlvedega tormistel jalgadel varitsuspaika, nähes poega kui sarvedega metslooma; ja hoides vibu sirgelt, hüppas ta järsult Learchose peale, arvates, et ta on kõrgete sarvedega hirve pettekujutelm,</p>
<p>θηρείοις μελέεσσιν ὁμοίον: αὐτὰρ ὁ φεύγων 55 ταρβήεις πεπότητο θοώτερα γούνατα πάλλων. χερσὶ δὲ λυσσαλέησιν ὑπηνέμιον βέλος ἔλκων παιδοφόνῳ νέον υἷα πατῆρ ἐπέδησε βελέμνω: καὶ κεφαλὴν ἄγνωστον ἀπηλοίησε μαχαίρη</p>	<p>kellel on metsiku loomaga sarnased jäsemed; too aga ehmunult põgenedes tormas minema, tõstes kiiremaid põlvi. Märatsevate kätega tuulest kantavat noolt vinna tõmmates, tabas isa lapsetapjast noolega noort poega ja noaga lõikas ära hirve võltskujutisega sarnase pea, mida ta ära ei tundnud.</p>
<p>φάσματι νεβρωθεῖσαν: ἀσημάντου δὲ προσώπου 60 αἰμαλέης ἐγέλασσε γενειάδος ἄκρον ἀφάσσων, ἀμφαφῶν ἄτε θῆρα, καὶ ἔδραμεν ἄλματι λύσσης, παιδὸς ἔτι σπαίροντος ἀτυμβεύτιο Λεάρχου, μητέρα μαστεύων, στροφάδας δ' ἐλέλιζεν ὀπωπᾶς.</p>	<p>ta naeris, puudutades äratundmatu näo põskede verist pinda, silitades teda nagu jahilooma ja jooksis märatsevate hüpetega, otsides ema ja pööritas keerlevaid silmi, kui matmata laps Learchos veel tõmbles.</p>
<p>οὐδέ τις ἀμφιπόλων σχεδὸν ἦιε: φοιταλέος δὲ 65 ἑπταμύχου θαλάμοιο διέστιχεν ὠκέι ταρσῶ κικλήσκων ἐδὼν υἷα, τὸν ἔκτανεν. ἐν δὲ μελάθρῳ νήπιον ἀρτικόμιστον ἐσαθρήσας Μελικέρτην, στηρίζας δὲ λέβητα πυρίπνοον ἐσχαρεῶνι,</p>	<p>Ei keegi teenijatest tulnud lähedale; ja märatsevalt uitas ta kiirel sammul läbi seitsme kambri, kutsudes oma poega, kelle ta oli tapnud. Saalis märgates väikest äsja toodud Melikertest, pannes tulele tulise katla,</p>

<p>εἰς μέσον υἷα θῆκεν: ἀναπτομένοιο δὲ πυρσοῦ, 70 φοίνιος ὕδατόεντι λέβης ἐπεπάφλασεν ἀτμῶ. Παππάζων δ' ἰάχησεν ἐὸς πάις, οὐδέ τις αὐτῶ ἀμφιπόλων χραίσμησεν: ἀελλήεσσα δὲ μήτηρ ἡμιδαῖ πυρίκαυτον ἀφαρπάξασα λεβήτων</p>	<p>asetas poja sinna sisse; tuli paisus suureks, kui roimakatel kuuma auruga kees. Isa kutsuv poeg nuttis, talle ei tulnud keegi teenijatest appi; ema Ino, krahmates tuule kiirusel katlast poolkeenud ja tulest põletatud poja,</p>
<p>ἄλμασι φοιταλέοισι ποδῆνεμος ἔτρεχεν Ἴνώ: 75 καὶ Λευκοῦ πεδίοιο διατμήγουσα κονίην Λευκοθέη πεφάτιστο φερώνυμος: ἐκ δὲ μελάθρου αἰνομανῆς Ἀθάμας ἀνεμώδεα γούνατα πάλλων ὠκυτέρην ἐδίωκε μάτην ὀρεσίδρομον Ἴνώ.</p>	<p>jooksis ta märatsevate hüpete ja tuuleväetate jalgadega välja; olles keerutanud üles Leukose välja tolmu, sai ta selle järgi nimeks Leukothea; ja saalist väljus kohutavalt märatsev Athamas, tõstes tuulekiireid põlvi ja ajades taga temast kiiremat mägedesjooksvat Inot, aga asjata.</p>
<p>ἀλλ' ὅτε οἱ σχεδὸν ἦλθε πολυπτοίητος ἀκοίτης 80 ἄστατον ἵχνος ἔχων σφαλερῶ ποδί, δὴ τότε δειλὴ ἀγγιπόρῳ στήσασα διαινόμενον πόδα πόντῳ παιδὶ φιλοθρήνῳ κινυρὴν βρυχήσατο φωνήν, μεμφομένη Κρονίωνα καὶ ἄγγελον υἷα Μαίης:</p>	<p>Ent kui ärevil mees jõudis talle ebakindlal sammul ja komistavate jalgadega lähemale, jäi õnnetu Ino paigale mere juures, mis ta jalgu niisutas ja nuttis kaebliku häälega nutulembelise lapse üle, laites Kronost ja tema saadikut, Maia poega;</p>

Mina, Meeta Kõljalg,

1. annan Tartu Ülikoolile tasuta loa (lihtlitsentsi) minu loodud teose „Meeltesegaduse väljendumine Nonnose *Dionysiaka*’s Ino ja Athamase näitel“

mille juhendaja on Kadri Novikov,

reprodutseerimiseks eesmärgiga seda säilitada, sealhulgas lisada digitaalarhiivi DSpace kuni autoriõiguse kehtivuse lõppemiseni.

2. Annan Tartu Ülikoolile loa teha punktis 1 nimetatud teos üldsusele kättesaadavaks Tartu Ülikooli veebikeskkonna, sealhulgas digitaalarhiivi DSpace kaudu Creative Commons'i litsentsiga CC BY NC ND 4.0, mis lubab autorile viidates teost reprodutseerida, levitada ja üldsusele suunata ning keelab luua tuletatud teost ja kasutada teost ärieesmärgil, kuni autoriõiguse kehtivuse lõppemiseni.
3. Olen teadlik, et punktides 1 ja 2 nimetatud õigused jäävad alles ka autorile.
4. Kinnitan, et lihtlitsentsi andmisega ei riku ma teiste isikute intellektuaalomandi ega isikuandmete kaitse õigusaktidest tulenevaid õigusi.

Meeta Kõljalg
10.06.2024